

„Na de verkiezingen worden de fracties hier onthoofd.”

den vallen konden van groot belang zijn voor de inhoud.

In zijn geschrift komt Koekoek tot de slotsom dat in vergelijking met de ons omringende landen, het Nederlandse politieke stelsel de toets der kritiek nauwelijks kan doorstaan. De oorzaak van de vele feilen zit 'm volgens Koekoek primair en voornamelijk in de dualistische kijk die men hier te lande heeft op de relatie tussen regering en parlement. Een visie die zelfs zijn beslag heeft gekregen in de Grondwet, dat was in 1938. Bij die grondwetswijziging werd vastgelegd dat het ministerschap onverenigbaar was met het lidmaatschap van het parlement.

Meerderheid

Koekoek: „Ik pleit dan ook voor het schrappen van dat grondwetsartikel: een voorzitter van een tweede kamerfractie, die minister wordt, moet leider van zijn partij blijven. Politiek leider dan, en in ons land is dat de fractievoorzitter, althans in de meeste gevallen. Kijk, Den Uyl bleef natuurlijk de politieke leider van de Partij van de Arbeid, ook toen hij premier was, voor Drees gold voor de jaren vijftig hetzelfde. Maar het zijn grote uitzonderingen.

In Engeland is de leider van de regeringspartij de premier, per definitie. En dat is de Labour-leider of de leider of -ster van de Conservatieven. Natuurlijk, de Liberalen spelen ook wel een rol, echter een marginale hoewel ze soms een belangrijke wipfunctie kunnen hebben. Maar het Lib-Lab pact is nu opgezegd en Callaghan zoekt nu z'n steun bij de Schotse nationalisten, de Noordieren en de Welshmen. De oppositie heeft een regering klaarstaan, het schaduwkabinet. Die kunnen na de verkiezingen zó zonder een lange en moeizame formatieprocedure, zoals bij ons, aan de slag. Wanneer de verkiezingen voor de regerende partij verkeerd uitpakken natuurlijk.

En daar is in Engeland niet zo veel

voor nodig. Dat komt door het relatieve meerderheidssysteem. Wie in een bepaald district de meerderheid van stemmen heeft behaald, en dat hoeft dan niet de absolute meerderheid te zijn, die komt in het Lagerhuis. Er zijn net zoveel zetels als er districten zijn, zeshonderdvijfendertig. Daar zijn een flink aantal marginale zetels onder, waarin de beide grote partijen even sterk of zwak staan. Een paar procentjes winst of verlies voor één van de partijen kan de zaak doen veranderen. Dat kan soms tot enorme verschuivingen in het parlement leiden, waarbij een comfortabele meerderheid zomaar als sneeuw voor de zon verdwijnt en Engeland van de ene op de andere dag een andere regering heeft. In Duitsland bestaat een kiesdrempel van vijf procent. Dat is een levensgroot gevaar voor de kleinere partijen, zoals de FDP, maar een effectief middel tegen versnippering. In 1949 waren er nog zo'n acht partijen in de Bondsdag. Door het optreden van Adenauer, die in de jaren vijftig een sterk stempel op de politiek gedrukt heeft, als bondskanselier én als leider van de CDU, was bij de verkiezingen steeds de positie van de bondskanselier in het geding. Terwijl het formeel om verkiezingen voor de Bondsdag gaat, wordt nu ook het bondskanselierschap inzet van de verkiezingen. Dat is een rechtstreeks verband geworden.

In België is er geen rechtstreeks verband te constateren tussen de verkiezingen en het regeringsleiderschap, hoewel de formateur bij voorkeur in de grootste partij wordt gezocht. In België zijn de ministers lid van het parlement. De politieke leider is daar evenwel niet zoals bij ons de fractievoorzitter, maar de partijvoorzitter. In België ligt trouwens helemaal het zwaartepunt in de politiek bij de georganiseerde partij, in Nederland bij de fractie in de kamer. In Engeland ook, Duitsland is weer een tussenvorm, daar is een soort evenwicht tussen beide lichamen. In België worden na de verkiezingen niet de fractievoor-

zitters, maar de partijvoorzitters door de koning geraadpleegd, en soms nog een paar belangrijke ministers.

Er kan daardoor in België flink wat spanning ontstaan tussen die partijvoorzitters en de ministers. Kijk maar naar het aftreden van premier Tindemans, met dat fantastische optreden in het parlement, boos weglopen enzo, prima show. In principe had hij natuurlijk gelijk. De voorzitters van de overige vijf coalitiepartijen eisten dat het lot van de regering afhankelijk gesteld werd van de invoering van de gewestvorming, ook al zou die in strijd zijn met de grondwet. Natuurlijk weigerde Tindemans dat. Naderhand sprak hij zelfs van „die junta van partijvoorzitters.”

Notoir geval

Koekoek: „Wat je nu in Nederland na de verkiezingen krijgt, is dat de fractie onthoofd wordt, letterlijk en figuurlijk. Ik doel dan uiteraard op de regeringsfracties. De politiek leider daarvan gaat in het kabinet zitten. Van Agt, lijststaanvoerder van het CDA en voorbestemd om de fractie te leiden, wordt premier. Wiegel, lijststaanvoerder van de VVD en reeds jaren fractieleider, wordt minister van Binnenlandse Zaken en vice-premier. Die partijen verliezen aan de regering degenen die door de kiezers als eerste in de kamer gekozen zijn. Ze zijn niet tot minister gekozen, maar tot volksvertegenwoordiger. En die belangrijke functie verliezen ze nu. De directe band met de fractie wordt radicaal doorgesneden. En dan kun je krijgen dat een minister zich niets aantrekt van de fractie, of een fractie die zich bijzonder kritisch opstelt tegenover de regering of enkele ministers. En de georganiseerde partij herkent zich dan in geen van beiden meer.

Een notoir geval is het kabinet Cals. Dat viel in '66 door een volledig gebrek aan vertrouwen van de kant van de KVP. Dat vertrouwen was er van begin af aan niet, de politiek leider van de